

Етапи проведення виборочних досліджень в аудиторстві

Етапи дослідження	Проводимі аудитором заходи
1 етап	Приймається рішення про проведення виборочної перевірки.
2 етап	Визначається перевіряєма сукупність даних.
3 етап	Виконується вибір виду виборочного дослідження.
4 етап	В залежності від вибору методу визначення обсягу вибірки встановлюються фактори надійності, ризик вибірки, очікувана, допустима ступінь відхилення та інші показники, необхідні для розрахунку обсягу аудиторської вибірки
5 етап	Виконується відбір одиниць спостереження ручним або автоматизованим способом.
6 етап	Виконується збір аудиторських доказів (зокрема перевірка аудитором). Отримані в ході виконання сьомого етапу результати виборочного спостереження екстраполюються на всю генеральну сукупність даних.
7 етап	Аналізується та виноситься рішення про придатність даних сукупності. Етап завершення виборочного дослідження, результати якого фіксуються в робочій документації аудитором, виноситься відповідний тип аудиторського висновку.

Основні підходи, застосовувані при проведенні виборочної перевірки, необхідно фіксувати аудиторськими організаціями в внутрішніх стандартах. Стандарти повинні містити конкретні рекомендації, які дозволяють аудиторам на практиці визначити чіткий порядок своїх дій згідно з встановленими вимогами та з підвищенням якості аудиторських перевірок. Використання комп'ютерів для реалізації послідовної вибірки дозволить оперативно отримувати елементи виборочної сукупності, результати оцінки характеристик генеральної сукупності в табличній або графічній формі, змінювати параметри виборочної перевірки.

Застосування методик проведення аудиторської вибірки дозволить аудиторським організаціям та індивідуальним аудиторам скласти конкуренцію іноземним аудиторським фірмам, які мають багатий досвід застосування науково обґрунтованих методик проведення аудиторської перевірки. Рекомендовані для впровадження в аудиторську практику запропоновані рекомендації мають на меті підвищити якість аудиторських перевірок в умовах обмеженого часу, що сприятиме зростанню довіри клієнтів аудиторів та користувачів фінансової (бухгалтерської) звітності до аудиторських перевірок.

Література

1. Аудит : навч. посіб. / Під ред. к.е.н. доц. П.Н. Майданевича, к.е.н., ас. О.І. Волошиної.- Сімферополь: ПП, «Підприємство Фенікс», 2008.- 700 с.
2. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія : підруч.-7-ме вид., перероб. і доп. / Б.Ф. Усач.- К.:Знання – Прес, 2008.-263 с.

Рецензент доктор екон. наук, професор С.П. Наливайченко

330.8

*Матукова Г.І., к.пед.н, доцент, Костюченко Д.В.,
Криворізький економічний інститут
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, м. Кривий Ріг*

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ

В умовах зростаючої економічної кризи в Україні для багатьох підприємств особливою актуальністю набуває проблема аналізу та прогнозування свого фінансового стану. Особливої уваги потребує оборотний капітал підприємства, оскільки правильна його оцінка значно впливає на проблему визначення необхідної суми грошових коштів для обігу. Вирішення цієї задачі дозволить виявити внутрішні резерви підприємства та вжити заходи по підвищенню ефективності роботи підприємств та запобіганню банкрутства. Серед відомих науковців, які в своїх працях детально розглядали питання аналізу оборотних активів слід відзначити таких зарубіжних вчених як Велми Глен А., Сигел Дж., Шим Дж, Е.С. Хендріксен, а також вітчизняних Бутинець Ф.Ф., Грабова

Н.М., Гришкунайте Ю.К., Дубенко Н.В., Загородній А.Г., Маргуліс А.Ш. та ін. Фінансовий аспект формування та використання оборотних активів висвітлені в працях Бланка І.А., Василика О.Д., Колчина Н.В., Молякова Д.С. Питання управління та контролю оборотних активів розглядають Пан Л.В., Сорока Р.С. Економічний аспект формування та використання оборотних активів висвітлені в працях Бородавкіна А.Н., Крамаренко Г.О.

Завданнями статті є ознайомлення з методами збереження конкурентоспроможності підприємств України в кризових ситуаціях, визначення чинників, що впливають на оборотний капітал в умовах підвищеного ризику та невизначеності.

При управлінні оборотним капіталом в кризових умовах підприємству необхідно визначити які методи є більш впливовими в умовах розвитку країни й після цього сформулювати стратегію розвитку підприємства на майбутнє. Найбільш важливою рекомендацією, яку дають науковці є використання системного підходу, згідно з яким виділено декілька підсистем, що включають управління на кожній стадії кругообігу (в процесі формування запасів, виробництва та реалізації), управління складовими елементами оборотного капіталу (виробничі запаси, дебіторська заборгованість, готова продукція, грошові кошти), кожна з яких, маючи свою специфіку та інструментарій, поєднана з іншим взаємним впливом на кінцевий результат діяльності підприємства. Організація управління оборотним капіталом зводиться до створення умов для ефективного його функціонування. Після створення таких умов необхідно проаналізувати фінансовий стан підприємства, який значною мірою залежить від застосування стратегії і тактики управління оборотним капіталом. Система стратегічного управління оборотним капіталом передбачає постійну перевірку та коригування цілей підприємства відповідно до змін, що відбуваються в межах зовнішнього та внутрішнього середовища.

На вітчизняних підприємствах система управління оборотним капіталом обмежена використанням спрощених методів, які зводяться до нормування оборотного капіталу, тобто визначення оптимальної потреби в ньому. Головною проблемою на криворізьких гірничо-збагачувальних комбінатах (ГЗК) у 2008 р. стала недостатня кількість оборотних коштів, що не дозволило реалізувати ряд заходів щодо технічного переозброєння, здійснити, згідно програми, реконструкцію транспортної схеми в кар'єрах, у результаті цього Дніпровським рудоуправлінням не виконано понад 3 млн.м³ вскриши.

Найбільш ефективними науково-дослідними роботами, що було виконано на збагачувальних комбінатах в 2009 р. стали розробка і сертифікація методики нормування витрат палива тепловозами, що працюють на вивезенні гірської маси в кар'єрі і на маневровій роботі. Упровадження цієї методики, нормування витрат дозволить заощадити дизпаливо при роботі тепловозів. Отже, оборотних коштів на ремонт і реконструкцію не вистачає, і вони використовуються частіше всього на одержання миттєвого прибутку. Якщо розглянути практику управління оборотними коштами ГЗК Кривого Рогу, то можна констатувати, що, акціонери «ПівдГЗК» у 2010 р. запланували збільшити статутний фонд майже вдвічі – на 1,07 млрд. грн. (до 1,61 млрд. грн.), а власники Донецького Металургійного заводу мають намір наростити статутний фонд утричі – з 212,3 до 637,34 млн. грн. Обидва підприємства входять в орбіту групи «Приват». Раніше схожі рішення прийняли акціонери Північного і Центрального ГЗК, які контролюються System Capital Management, – ЦГЗК має збільшити СФ на 140 млн. грн. (удвічі), ПівнічГЗК – на 306 млн. грн. (у 2,2 разу). В усіх випадках приводом для додаткових емісій були «необхідність поповнення оборотних коштів» і «технічне переоснащення».

На основі еволюційного (генетичного) алгоритму, який застосовується у практиці вирішення задач багатокритеріальної оптимізації, потрібно використовувати інструментарій оптимізації обсягів і структури оборотного капіталу для підприємств гірничо-видобувної промисловості. Він дозволяє планувати та оцінювати наслідки управління оборотним капіталом і обирати стратегію управління ним. Запропонований інструментарій оптимізації обсягів і структури оборотного капіталу може базуватися на поєднанні таких складових:

1. Вибір показників, пов'язаних з обсягом і рухом оборотного капіталу.
2. Аналіз динаміки показників у звітних періодах.
3. Модель рівняння балансу, ранжування елементів оборотного капіталу за правилом Фішберна.
4. Систем штучного інтелекту, та повинен підпорядковуватися основним завданням розвитку підприємства: досягненню достатнього рівня прибутковості, збільшенню загальної рентабельності, збільшенню обсягу виробництва і, відповідно, обсягів продажу тощо [1, с. 52].

Аналіз системи управління оборотним капіталом в Україні висвітлює проблеми, характерні для більшості вітчизняних підприємств:

1. Нераціональне розміщення оборотного капіталу між сферою виробництва та сферою обігу.
2. Відсутність механізму поповнення оборотного капіталу.
3. Ряд факторів, які не залежать від діяльності підприємства, але впливають на стан оборотного капіталу (інфляція, недосконала податкова політика, загальна криза неплатежів, відсутність сучасних методів управління оборотним капіталом) [2, с. 63].

Більш високу доходність оборотного капіталу можна одержати шляхом скорочення витрат або підвищення продажних цін. Проте при зростанні продажних цін можливе падіння попиту й досліджуючи ситуацію на ГЗК зменшення показника оборотності активів. Отже, високі ціни призведуть до зниження товарообігу, а збільшення коефіцієнта прибутковості може компенсуватися падінням оборотності активів, тому загальна доходність оборотного капіталу матиме вірогідність не покращитися.

Не менш важливим об'єктом, ніж рентабельність оборотних активів, при аналізі використання оборотного капіталу виступає їх ліквідність, й предметом такого дослідження є аналіз впливу на фінансовий стан підприємства розміщення оборотних активів.

Найбільш цілісне визначення сутності управління оборотним капіталом надає у своїх працях І.А.Бланк, він стверджує, що управління оборотним капіталом являє собою систему принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із встановленням оптимальних параметрів його обсягу і структури, задоволенням потреб підприємства в окремих його видах та залученням з різних джерел і в різноманітних формах для здійснення господарської діяльності підприємства, забезпеченням умов оптимізації процесу його обертання [8]. Функціонування оборотних коштів розпочинається з моменту їх формування і розміщення. Рациональне розміщення як складова управління оборотним капіталом має певні особливості не лише в різних галузях, а навіть і на різних підприємствах однієї галузі. Визначальними тут є такі чинники: вид господарської діяльності, обсяг виробництва; рівень технології та організації виробництва; термін виробничого циклу; система постачання необхідних товарно-матеріальних цінностей і реалізації продукції та ін.

Співвідношення оборотних коштів, що перебувають у сфері виробництва й у сфері обігу, є неоднаковим у різних галузях народного господарства. Пояснюється це особливостями організації виробництва, постачання, збуту, а також системи розрахунків. Для забезпечення безперервності процесу виробництва і реалізації продукції необхідно досягти оптимального співвідношення оборотних коштів у сфері виробництва й обігу. При цьому підприємство зацікавлене у зменшенні оборотних коштів у сфері обігу за рахунок поліпшення системи постачання, раціональніших форм розрахунків. У цілому в народному господарстві України матеріальні оборотні кошти в 2009 р. (I півріччя) становили 21,5 %, фонди обігу – 74,7 %, у промисловості відповідно – 29,9% та 67,9 %.

Розробка шляхів поліпшення управління оборотним активами включає:

1. Аналіз оборотних активів за попередній період.
2. Оптимізацію складу оборотних активів.
3. Прискорення оборотності оборотних активів.
4. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів.
5. Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів в процесі їх використання.
6. Формування принципів фінансування окремих видів оборотних активів.
7. Формування оптимальної структури джерел фінансування оборотних активів.

Затрати і ризики, що пов'язані з обсягом оборотного капіталу можна визначити наступним чином табл. 1.

Таблиця 1

Затрати і ризики, пов'язані з неоптимальним обсягом оборотних активів

Затрати і ризики, які пов'язані з нестачею оборотних активів	Затрати і ризики, які пов'язані з надлишком оборотних активів
Затримки у забезпеченні сировиною і матеріалами і, як наслідок, збільшення виробничого циклу і зростання затрат. Зниження обсягів продажів із-за недостатніх запасів готової продукції. Додаткові затрати на вирішення питань фінансування.	Зростають витрати на зберігання надлишків запасів. Запаси можуть зіпсуватися фізично або морально застаріти. Боржники можуть відмовитися платити або збанкрутуватися. Банки, у яких зберігаються кошти можуть збанкрутитися. Інфляція може значно зменшити реальну вартість дебіторської заборгованості і грошових коштів.

За оцінками спеціалістів із фінансового менеджменту, із загальної економії, яку підприємство може отримати при ефективному управлінні фінансами 50% може дати ефективне управління

товарно-матеріальними запасами, 40% управління запасами готової продукції і дебіторською заборгованістю і 10% управління технологічним циклом. Проблема дефіциту оборотного капіталу може успішно вирішуватися за допомогою прискорення його оборотності.

Для провідних підрозділів гірничо-збагачувальних підприємств вирішення даного завдання полягає в наступному: побудова механізму гнучкої взаємодії підрозділів підприємства для ефективного управління наявними засобами; побудова системи планування та прогнозування стану оборотного капіталу; залучення більш дешевих банківських кредитів та інших джерел оборотного капіталу. Механізм управління оборотними активами не може існувати окремо від інших управлінських механізмів. Прийняття рішень в сфері управління оборотними активами тісно пов'язані із стратегією розвитку підприємств, маркетинговими дослідженнями, прогнозуванням можливих змін державної промислової політики, інвестиціями в оборотний капітал тощо.

Серед тієї низки проблем, які змушені розв'язувати сучасні українські підприємства, важливе місце посідає проблема ефективного управління оборотними активами. Необхідною умовою для підвищення ефективності використання оборотних активів є продумане економічне визначення потреби в них, тобто визначення такого їх оптимального розміру, який би при мінімальному запасі забезпечив безперервне виробництво. У цьому полягає суть нормування оборотних активів, яке в умовах ринку має розглядатися не лише як економічний метод обчислення необхідного розміру оборотних активів, а переважно як спосіб виявлення і мобілізації на підприємстві внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва [8].

Планування потреби в оборотних активах дуже важливе, адже правильне співвідношення розміру оборотних активів з обсягом виробництва має принципове значення для нормального виробництва та реалізації продукції. Ефективне управління оборотними активами передбачає вибір і здійснення певної фінансової політики. Суть такої політики полягає в пошуку оптимальної величини та оптимальної структури оборотних активів. З позиції повсякденної діяльності однією з найважливіших фінансово-господарських характеристик підприємства є його ліквідність. Втрата ліквідності може призвести не лише до додаткових витрат, а й до періодичних зупинок виробництва.

Якщо грошові кошти, дебіторська заборгованість і виробничо-матеріальні запаси підтримуються на досить низьких рівнях, то імовірність неплатоспроможності чи нестачі коштів для здійснення рентабельної діяльності висока. Із зростанням величини власних оборотних активів ризик втрати ліквідності зменшується.

Можна сформулювати варіант управління оборотними активами, який зводить до мінімуму ризик втрати ліквідності: чим більше поточні активи перевищують поточні зобов'язання, тим ступінь ризику менший. Таким чином, потрібно прагнути нарощувати власні оборотні активи.

З іншого боку, абсолютне чи відносне зростання оборотних активів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, а й про сповільнення їхнього обігу, що спричинить збільшення їх маси. Відомо, що різні рівні різноманітних поточних активів неоднаково впливають на прибуток. Кожне рішення, що пов'язане із визначенням рівня грошових засобів, дебіторської заборгованості та виробничих запасів повинно бути розглянуте як з позиції рентабельності даного виду активів, так і з позиції оптимальної структури оборотних активів. Крім того, дуже актуальною є проблема визначення тривалості періоду обігу активів. Для її вирішення потрібне залучення додаткових коштів із зовнішніх джерел фінансування у сумі, вилученій на фінансування виробничого процесу. Потреба залучення коштів із зовнішніх джерел зумовлюється необхідністю підтримання ліквідності підприємства. Відсутність джерел короткострокового фінансування оборотних активів є проявом кризового стану економічної системи України.

Отже підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що політика управління оборотними активами повинна забезпечувати пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності та ефективності роботи підприємства. Для підвищення ефективності використання оборотних активів потрібно:

- переглянути склад і структуру матеріальних запасів із метою виявлення та реалізації непотрібних й залежалих запасів. Скоротити виробничі запаси товарно-матеріальних цінностей можна за допомогою переходу на оптову торгівлю й прями економічні зв'язки з постачальниками;
- розглянути варіанти переходу на новітні технології виробництва продукції, що прискорить виробничий цикл, зменшить собівартість продукції та підвищить її якість;
- постійно дотримуватися платіжної дисципліни при розрахунках як із постачальниками, так і з покупцями продукції.

Необхідно усвідомити, що саме висока обіговість оборотних активів, а не високі ціни приносять вагомий дохід у великому бізнесі.

Значення нормування оборотних коштів полягає в такому:

По-перше, правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва.

По-друге, нормування оборотних коштів дає змогу ефективно використовувати оборотні кошти на кожному підприємстві.

По-третє, від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності.

По-четверте, обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності.

Отже, йдеться про розв'язання такого комплексного завдання, як підвищення ефективності нормування оборотних коштів підприємства шляхом ліквідації вузьких місць в їх структурі для забезпечення своєчасного випуску високоякісних видів продукції, задля отримання максимально можливого прибутку з мінімальними витратами. Система управління оборотними активами підприємств та їх підрозділів потребує подальших досліджень, спрямованих на удосконалення та конкретизацію її функцій з позиції адаптації до сучасного етапу розвитку гірничо-збагачувальних підприємств та економіки України в цілому. Більш високу доходність, більшу ефективність оборотного капіталу можна одержати в результаті підвищення коефіцієнта прибутковості продажу продукції або коефіцієнта оборотності оборотних активів. Коефіцієнт прибутковості можна підвищити шляхом скорочення витрат або підвищення продажних цін. Проте при зростанні продажних цін можливе падіння попиту на ринку залізорудної продукції й наступного за цим зменшення показника оборотності активів. Якщо більш високі ціни призведуть до зниження товарообігу, то збільшення коефіцієнта прибутковості може компенсуватися падінням оборотності активів, тому загальна доходність оборотного капіталу може не покращитися.

У процесі управління підприємством важливо правильно визначити потребу в оборотних коштах їх величина повинна бути мінімальною, але достатньою для забезпечення безперебійного фінансування планових витрат на виробництво і реалізацію продукції, здійснення розрахунків у встановлений термін. Завищення оборотних коштів веде до зайвого їх відволікання в запаси, до заморожування фінансових ресурсів. Заниження оборотних коштів може призвести до перебоїв у виробництві і реалізації продукції, до несвоєчасного виконання підприємством своїх зобов'язань.

Тільки оптимальна забезпеченість оборотними коштами призведе до ритмічності та злагодженості роботи підприємства. В основу визначення потреби в оборотних коштах для основної діяльності покладаються планові показники виробництва продукції підприємства і планових витрат на виробництво і реалізацію продукції. Визначається потреба підприємства в оборотних коштах для підсобних і допоміжних виробництв, житлово-комунальних і інших непромислових господарств, що не функціонують на самостійному балансі, і для капітального ремонту, здійснюваного господарським способом.

Література

1. Грек Г. Інші заборгованості / Г. Грек, С. Вовченко // Бухгалтерія. 2002. – № 7 - 52 с.
2. Дубенко Н.В. Облік грошових коштів і розрахунків: проблеми сьогодення / Н.В. Дубенко // Вісник ЖДТУ №4.-2004. – С.62 – 68.
3. Єрохін К. Звідки беруться гроші / К. Єрохін // Дебет-Кредит. – 2004. - № 24.-76 с.
4. Ефимова О.В. Оборотные активы организации и их анализ / О.В. Ефимова // Бухгалтерський облік. – 2000. - №19. – 78 с.
5. Пан Л. Проблеми формування оборотних коштів підприємств в умовах перехідної економіки / Л. Пан // Предпринимательство. Хозяйство. Право. – 2000. – № 5. – 82 с.
6. Суторміна В.М. Фінанси зарубіжних корпорацій / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова. - К.: Либідь, 1993. – 610 с.
7. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз / Н.В. Тарасенко. – Львів: Новий світ - 2004. – 344 с.
8. Бланк І.А. Основи інвестиційного менеджменту-2 / І.А. Бланк. -К.: Ельга-Ника – Центр, 2001.- 12 с.

Рецензент доктор екон. наук, професор Е.В. Афанасьєв